

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ БД – 5220100 – 3.02

2017 йил “18” 08

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

2017 йил “24” 08

ЯНГИЛИКЛАР ЖУРНАЛИСТИКАСИ
ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 200 000 – Ижтимоий соҳа, иқтисод ва ҳуқуқ
Таълим соҳаси: 220 000 – Журналистика ва ахборот
Таълим йўналиши: 5220100 – Журналистика (халқаро журналистика)

Тошкент – 2017

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2017 йил “24” августдаги “603”-сонли буйруғининг 2-илоvasи билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2017 йил “18” августдаги 4-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- Г.Алимова – ЎзДЖТУ, “Халқаро журналистика назарияси ва амалиёти” кафедраси ўқитувчиси.
- Ҳ.Абдурахмонова – ЎзДЖТУ, “Халқаро журналистика назарияси ва амалиёти” кафедраси” ўқитувчи.
- Ў.Мирзаёров – Ўзбекистон журналистлари ижодий уюшмаси раиси ўринбосари, “Хуррият” газетаси бош муҳаррири

Такризчилар:

- С.Ҳақимов – Ўзбекистон журналистлари ижодий уюшмаси раиси (*кадрлар истеъмолчиси*).
- А.Матякубов – ЎзДЖТУ, “Аудиовизуал журналистика ва оммавий коммуникация” кафедраси катта ўқитувчиси, ф.ф.н.
- Ф. Каримов – “Туркистон”, “Молодёж Узбекистана” газеталари бош муҳаррири.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2017 йил “28” июндаги 5-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Ахборот асрида яшаётган ҳар бир инсон учун янгиликлар жуда муҳим. Халқаро журналистика факультетида таҳсил олаётган талабаларнинг ушбу янгиликлар яратувчиси бўлиши ҳисобга олинмаган бўлса, улар шубҳасиз, ахборот оқимини белгилаб берувчи улкан куч сифатида ҳар қандай хабар моҳиятини теран англай олишлари ва уни кенг жамоатчиликка етказа олиш маҳоратига эга бўлишлари зарур. “Янгиликлар журналистикаси” фани талабаларда айнан мана шу малакани ҳосил қилишга хизмат қилади.

“Янгиликлар журналистикаси” фани дастури миллий матбуотимиз анъаналари ва ривожланган демократик давлатлар оммавий ахборот воситалари тажрибаси асосида тузилган бўлиб, талабаларга бугунги матбуотнинг асоси бўлган янгиликлар ҳақида тушунча беради. Унда янгиликларнинг давлат ва жамият тараққиётига таъсири, демократик жамият учун янгиликларнинг аҳамияти, янгилик тушунчасининг келиб чиқиши, янгиликнинг ўзига хослиги, унинг журналистикадаги бошқа жанрлар учун асос эканлиги, янгиликлар концепцияси масалалари ўргатилади.

Мазкур фанда янгиликлар тузилмаси ва олти боқий савол, материал шаклини белгилаб олиш, танлаш алоҳида-авлоҳида мавзуларда ўрганилиши кўзда тутилган бўлиб, мавзуларнинг бевосита амалий машғулотларда муҳокама ва таҳлил этилиши, амалда ёзиш ва таҳрир қилиш кўникмаси ҳосил қилиниши кўзда тутилган.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифаси

Фанни ўқитишдан мақсад – мазкур фаннинг мазмун ва моҳиятини англаштириш, янгиликлар журналистикаси хусусида назарий тушунчалар ҳосил қилишдан иборат бўлиб, бу талабаларда янгиликни тўғри талқин қилишни, репортаж, интервью, суҳбат, ҳисоботнинг жанр хусусиятларини ва уларни таҳрир қилишни билиши ва улардан фойдалана олиш кўникмасини яратишга ва уларни амалда қўллай олишга хизмат қилади. Талабаларга бугунги матбуотнинг асоси бўлган янгиликлар ҳақида тушунча бериш, уларда журналистиканинг ахборий жанрларида ижод қила олиш кўникмаси ва малакасини шакллантиришдир. Янгиликлар тузилмаси ва олти боқий савол, материал тузилмасини белгилаб олиш, танлаш алоҳида-алоҳида мавзуларда ўрганилиши ва бевосита амалий машғулотларда муҳокамага тортилиб, таҳлил этилиши, амалда ёзиш ва таҳрир қилишни кўзда тутди.

Фаннинг вазифаси – янгилик тушунчасининг келиб чиқиши, унинг ўзига хослиги, давлат ва жамият тараққиётига таъсири, жамиятда содир бўлган воқеа-ҳодисалар ичида янгиликни топиш, ажрата билиш, зарурни нозарурдан, аҳамиятлисидан аҳамиятсизини ажрата билиш, фарқлашни ўргатади.

“Янгиликлар журналистикаси” ўқув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида **талаба**:

– янгиликлар тушунчаси, унинг тузилиши, таркибий қисмлари, янгиликнинг турлари, хабар, ахборот, янгилик, репортаж, интервью, ҳисобот сингари ахборий жанрлар турлари ва уларнинг шакли ва мазмуни тўғрида **тасаввурга эга бўлиши**;

– янгилик ёзишнинг хронологик, климатик, тўнкарилган эҳром шакллари, янгилик учун кириш танлашни, янгиликни таҳрир қилишни, репортаж, интервью, суҳбат, ҳисоботнинг жанр хусусиятларини ва уларни таҳрир қилишни **билиши**;

– умумий ахборот оқимидан янгиликларни ажрата олиши, фактларнинг муҳимлик даражасини аниқлаши, ахборот жанрлари турларини амалда қўллай олиш **кўникмаларига эга бўлиши**;

– янгилик, репортаж, интервью, суҳбат, ҳисобот ёза олиш, фактларни саралаш ва текшириш, ахборот жанрлари материалларини таҳрир қилиш, репортаж, интервью, суҳбат, ҳисобот учун объект топа билиш **малакаларига эга бўлиши керак**.

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1-мавзу. Янгиликлар тушунчаси

Янгилик тушунчасининг келиб чиқиши. Янгиликнинг ўзига хослиги. Янгиликнинг журналистикадаги бошқа жанрлар учун асос эканлиги. Янгиликлар концепцияси.

Жаҳон оммавий ахборот воситалари янгиликлари қабул қилган олти савол – «ким», «нима», «қаерда», «қачон», «нега», ва «қандай қилиб» ахборотнинг асосий унсурлари сифатида. Материал тузилмасини белгилаб олиш, танлаш. “Тўнкарилган эҳром” шакли, оддий хронологик шакл. Климатик шакл. Бошқа тузилмалар.

Янгиликларни баҳоловчи саволлар, янгилик элементларини қўллаш.

2-мавзу. Янгилик ва тараққиёт

Янгиликларнинг давлат ва жамият тараққиётига таъсири. Демократик жамият учун янгиликларнинг аҳамияти. Тоталитар тузумда янгиликларнинг аҳамиятсизлиги. Уюштириладиган сохта янгиликларнинг мақсадлари.

3-мавзу. Ахборот олишнинг ҳуқуқий кафолатлари

Ўзбекистонда журналистнинг ахборот олиш ҳуқуқлари бўйича давлат қонунлари. Ахборот олишни таъминлаш. Ахборотнинг тўғрилиги учун жавобгарлик. Журналистнинг мажбуриятлари. Журналистика соҳасининг сири. Янгиликлардан ўз вақтида огоҳ бўлиш санъати. Демократик жамиятда ахборот йиғишнинг мураккаблиги. Содир бўлаётган воқеа-ҳодисалар орасидан янгиликни ажрата билиш. Аниқланган янгиликларнинг далил (факт)ларини қайта текшириш.

4-мавзу. Янгиликлар турлари ва уларнинг ОАВдаги ўрни

Давлат сиёсати, халқаро сиёсат ҳақида янгилик ёзиш. Иқтисод-молия ҳақида янгилик ёзиш. Таълим янгиликлари. Илмий янгилик ёзиш. Спорт янгиликларининг энг кўп ўқилиши. Бошқа мавзудаги янгиликлар ёзишнинг ўзига хосликлари. Янгиликлар ёзишда ихтисослашишнинг аҳамияти.

Янгиликлар характери ва элементлари, янгилик турлари: оғир ва енгил янгиликлар масалаларига янгилик ёзиш, суд жараёнларини ёритиш кўникмасини ҳосил қилиш.

5-мавзу. Пресс-релиз асосида янгилик ёзишнинг ўзига хосликлари

Пресс-релиз факт ва маълумотларини саралаш. Пресс-релизда берилган ахборотга ижодий ёндашиш. Пресс-релиз матнининг журналистик материалда айнан қайтарилишга йўл қўймаслик.

6-мавзу. Айрим янгиликлар матнини ёзишнинг ўзига хос хусусиятлари

Телеянгиликлар. Телеянгиликлар матнининг тасвирдаги воқеа-ҳодисалар билан ҳамоҳанглиги, боғлиқлиги. Репортёр услуби – жонли чиқиш ва нутқнинг ўзига хослиги. Радио янгиликлар. Репортёрнинг нутқ маданияти. Воқеа-ҳодисалар иштирокчиларининг жонли гувоҳликларини янгиликда бера билиш маҳоратини шакллантириш.

7-мавзу. Репортаж

Репортаж тушунчаси ва унинг келиб чиқиши. Репортаж ахборот жанрининг асосий турларидан бири сифатида. Репортаж ёзиш жараёнида журналист воқеа-ҳодисанинг иштирокчиси сифатида. Репортажда жой, муҳит, манзара, одамларнинг кайфияти, воқеа-ҳодисалар жараёнининг акс этиши.

8-мавзу. Репортаж турлари. Воқеабанд, мавзули, муаммоли репортажлар.

Репортаж турлари. Воқеабанд, муаммоли ва мавзули репортажлар. Матбуот, теле, радиорепортажларнинг ўзига хос хусусиятлари. Янгиликларни танлаш ва бошловчи учун матн тайёрлаш бўлимлари.

9-мавзу. Интервью

Интервью – ахборот жанри сифатида. Интервью ахборот йиғиш усулларида бири сифатида. Интервью композицияси. Интервью олдида қўйиладиган специфик талаблар. Интервьюнинг кўринишлари: интервью-монолог, интервью-ахборот, интервью-диалог, эксклюзив интервью, анкета, сўровнома, жамоавий интервью масалалари кўрилади.

10-мавзу. Интервьюга тайёргарлик кўриш

Интервью олинадиган мавзуга доир адабиётлар билан танишиш, қаҳрамонни, унинг фаолиятини ўрганиш, саволлар тузиш маҳорати масалаларини, интервьюга тайёргарлик кўриш босқичлари, “Интервью олишдан олдин олиб бориладиган изланишлар”, “Шахс профилига тегишли саволларни тайёрлаш”.

11-мавзу. Сухбат

Сухбатнинг таҳлилий жанр сифатидаги хусусияти. Интервью ва сухбатнинг умумий ва ўзига хос жиҳатлари. Сухбатда журналист саволи. Сухбатда баҳсга киришишнинг ўзига хос хусусиятлари. Баҳслашиш одоби. Сухбатдошнинг жавобларини шарҳлаш. Интервью ва сухбатда мавзунинг қўйилиши.

12-мавзу. Сухбат мавзусини белгилаш

Сухбат учун мавзу танлаш. Саволлар тузиш. Сухбатдош билан мулоқот маҳорати. Сухбат жараёнига тайёргарлик кўриш.

13-мавзу. Давра суҳбати

Давра суҳбати учун мавзу танлаш. Давра суҳбати иштирокчиларини белгилаш. Давра суҳбати учун саволлар тайёрлаш жараёни. Давра суҳбатини олиб бориш.

14-мавзу. Ҳисобот

Ҳисобот жанр сифатида. Ҳисоботнинг информацион хусусияти. Ҳисоботнинг объекти. Ҳисобот турлари Умумий, мавзули ва изоҳли ҳисоботлар. Ҳисоботда ҳажмнинг аҳамияти.

III. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Амалий машғулотлар бўйича қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Янгиликларни матбуот саҳифаларидан топиш.
2. Давлат сиёсати, халқаро сиёсат ҳақида янгилик ёзиш.
3. Иқтисодий мавзуда янгилик ёзиш.
4. Содир бўлган воқеа-ҳодисаларнинг ичидан янгиликни ажрата олишни ўрганиш.
5. “Тўнкарилган эҳром”, климатик, хронологик шаклларда янгилик ёзиш.
6. Маданий мавзуда янгилик ёзиш.
7. Таълим соҳасига оид янгилик ёзиш ва таҳрир қилиш.
8. Илмий янгилик ёзиш.
9. Спорт янгиликларини ёзиш ва таҳрири қилиш.
10. Матбуот саҳифаларидан репортаж топиш ва таҳлил қилиш.
11. Воқеабанд репортаж ёзиш ва таҳлил қилиш.
12. Мавзули репортаж ёзиш ва таҳлил қилиш.
13. Муаммоли репортаж ёзиш ва таҳлил қилиш.
14. Интервью – монолог ёзиш ва таҳлил қилиш.
15. Интервью – ахборот, интервью – диалог ёзиш ва таҳлил қилиш.
16. Суҳбат ёзиш ва унинг интервьюдан фарқли томонларини кўрсата олиш.
17. Хабар ҳисобот ёзиш ва таҳлил қилиш.
18. Умумий ҳисобот ёзиш ва таҳлил қилиш.

Амалий машғулотларни ташкил этиш юзасидан кафедра томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Талаба асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий машғулотларда мустақамлайди ва бойитади. Дастурда кўрсатилган жанрлар бўйича ёзиш малакасига эга бўлиш, шунингдек, ОАВларда ушбу жанрлардаги материаллари билан фаол иштирок этиш тавсия этилади.

V. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

1. Матбуот саҳифаларидан янгиликларни топиб ўқиш. Янгиликларни оддий ахборотдан фарқини ажратиш.
2. Тўнкарилган эҳром шаклидаги янгиликларни топиш, ўзига хосликларини аниқлаш.

3. Климатик шаклдаги янгиликларни топиш, ўзига хосликларини аниқлаш.
4. Хронологик шаклдаги янгиликларни топиш, ўзига хосликларини аниқлаш.
5. Сиёсий мавзудаги янгиликларни топиб, ўқиш, тасаввурга эга бўлиш.
6. Иқтисодий мавзудаги янгиликларни топиб, ўқиш, тасаввурга эга бўлиш.
7. Халқаро мавзудаги янгиликларни топиб, ўқиш, тасаввурга эга бўлиш.
8. Таълим-тарбия мавзусидаги янгиликларни топиб, ўқиш, тасаввурга эга бўлиш.
9. Спорт мавзусидаги янгиликларни топиб, ўқиш, тасаввурга эга бўлиш.
10. Ҳуқуқий мавзудаги янгиликларни топиб, ўқиш, тасаввурга эга бўлиш каби мавзулар берилди. Бу жараёнга оид тавсия этилган адабиётлардан талаба мустақил фойдаланади.
11. Хориж ОАВларида репортаж ҳақидаги фикрларни ўрганиб чиқиш;
12. Россия журналистикасидаги машхур репортажларни ўрганиш;
13. Тезкор ҳамда кундалик шароитда ёзилган интервьюларни таҳлил қилиш (Ижтимоий-сиёсий ҳамда мустақил, хусусий газеталар мисолида);
14. Журналларда нашр этилган суҳбатларни таҳлил қилиш (Ижтимоий сиёсий журналлар мисолида);
15. Ижтимоий ва кўнгилочар мавзулардаги суҳбатларни ўрганиб, улардаги асосий белгиларни аниқлаш;
16. Иқтисодий мавзуларда ёзилган ҳисоботларни таҳлил этиш (“Мулкдор” газетаси мисолида);
17. Мавзули репортаж ёзишни машқ қилиш;
18. Воқеабанд репортаж ёзиш жараёнини ўрганиш. Унда тезкорлик хусусиятининг муҳимлигини ҳис этиш;
19. Интервью олиш учун берилдиган саволларни илгаридан режалаштириш каби мавзулар берилди.

VI. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари

Асосий адабиётлар

1. John R. Bender, Lucinda D. Davenport, Michael W. Drager and Fred Fedler. Writing and Reporting for the Media, HTM Publishing, . USA, 2015. – 504 p.
2. Carole Rich. Writing and Reporting News. A coaching method. Sixth Edition. – Boston: Wadsworth, Cengage Learning, 2010. – 532 p.
3. Saidov H., To‘xliyeva N. Reportyorlik mahorati: O‘quv qo‘llanma. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2008. – 120 b.
4. Лазутина Г.В., Распопова С.С. Жанры журналистского творчества: Учеб.пособие для студентов вузов. – М.:Аспект Пресс, 2011. – 320 с.

Қўшимча адабиётлар

5. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 29 б.

6. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 47 б.
7. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга кураимиз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 485 б.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
9. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истикболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.
10. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – Т.: Ўзбекистон, 2014. – 46 б.
11. David Spark, Geoffrey Harris. Practical Newspaper Reporting. 4th edition. – India: New Delhi, 2012. – 1-6 p.
12. The Basics of Professional Journalism: Reporting, Writing and Editing. ICFJ. Part II: Writing. – USA, 2012. – 712 p.
13. Ким М.Н. Новостная журналистика. Учебник. – СПб.: Изд-во Михайлова, 2005. – 352 с.
14. Эрназаров Қ.Т. ва бошқ. Репортёрлик фаолиятининг назарияси ва амалиёти. Ўқув қўлланма. – Т.: ЎЗМУ, 2002. – 200 б.
15. Тертычный А.А. Жанры периодической печати: Учебное пособие. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 312 с.

Интернет сайтлари

16. <http://www.mediasprut.ru/media/media.shtml>
17. <http://journalism.narod.ru/>
18. <http://www.library.cjes.ru/online/>
19. <http://www.infohome-altai.ru/node/143>
20. <http://home.about.com/newsissues/>
21. <http://media.utmn.ru/pages.php?pid=57&cid=42>
22. <http://www.journ.msu.ru/>
23. <http://www.journ.bsui.by/>